

Лекція 11. Судові витрати

ПЛАН

1. Поняття і види судових витрат
2. Судовий збір та порядок його сплати
3. Витрати, пов'язані з розглядом судової справи
4. Порядок розподілу судових витрат між сторонами

Поняття та види судових витрат

Існування інституту судових витрат у цивільному процесі є явищем цілком логічним, оскільки встановлює «платність» процесу судового захисту прав та інтересів, що охороняються законом.

За загальним правилом, судові витрати несе сторона, яка ініціює судовий процес або окрему дію у межах судового розгляду справи. Однак, після вирішення справи, суд за клопотанням сторони, на чю користь ухвалено рішення, зобов'язує іншу сторону відшкодувати понесені витрати.

Види судових витрат, порядок їхньої оплати, розподілу, зменшення їхнього розміру тощо, встановлено Главою 8 ЦПК України. Законодавством встановлено вичерпний перелік видів судових витрат, до яких належить судовий збір та витрати, пов'язані з розглядом справи.

Судові витрати - це грошові витрати, які пов'язані з розглядом справи в порядку цивільного судочинства і виконанням судового рішення.

Метою встановлення інституту судових витрат є часткове відшкодування державі витрат на забезпечення діяльності судів. Зокрема, кошти судового збору після зарахування до спеціального фонду Державного бюджету України спрямовуються на зміцнення матеріально-технічної бази судів, включаючи створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної системи, веб-порталу судової влади, комп'ютерних локальних мереж, сучасних систем фіксування судового процесу, придбання та обслуговування комп'ютерної та копіювально-розмножувальної техніки, впровадження електронного цифрового підпису тощо.

Але судові витрати виконують не лише компенсаційні функції. За їх допомогою держава стимулює осіб користуватися своїми процесуальними правами належним чином, а саме: не звертатися до суду з необґрунтованими вимогами, добровільно і своєчасно виконувати свої обов'язки. За загальним правилом, особі, якій відмовлено у задоволенні її вимог, судові витрати не відшкодовуються. Сторона, яка програла справу, відшкодовує іншій стороні всі понесені нею судові витрати.

Отже, відповідно до ст. 133 ЦПК судові витрати складаються із судового збору і витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Судовий збір - це обов'язковий платіж, який справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів.

Поняття судового збору нерозривно пов'язане з початковим етапом цивільного процесу – звернення з позовною заявою до суду. Такий зв'язок обумовлений імперативною вимогою законодавця про необхідність надання разом із позовом документа, що підтверджує сплату судового збору. Тому наслідком недотримання цієї умови є залишення позову без руху, а в разі неподання такого документа в установленій судом строк, позов повертається позивачеві або залишається без розгляду.

Правові засади справляння судового збору, платники, об'єкти і розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору

визначаються Законом України "Про судовий збір" від 8 липня 2011 р. № 3674-УІ (далі - Закон № 3674-УІ).

Згідно з цим Законом платниками судового збору є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи - підприємці, які звертаються до суду (ст. 2).

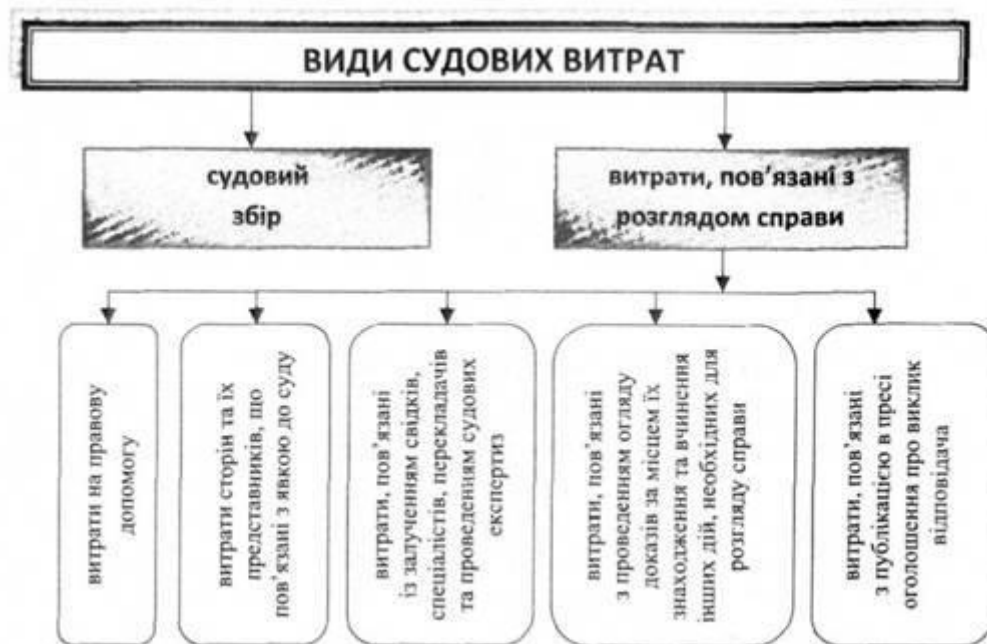

Рис. 8

До витрат, пов'язаних з розглядом судової справи, належать: 1) витрати на правову допомогу; 2) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів і проведенням судових експертиз; 3) витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження, забезпеченням доказів; 4) витрати, пов'язані вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду (наприклад, з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача).

На відміну від розміру судового збору, розмір витрат, пов'язаних з розглядом судової справи, залежить від фактичних затрат, понесених при розгляді та вирішенні конкретної цивільної справи. (Див. рис. 8)

Судовий збір та порядок його сплати.

Об'єктом справляння судового збору в судах у порядку цивільного судочинства є процесуальні документи, чіткий і повний перелік яких встановлений ст. 3 Закону № 3674-VI.

Судовий збір справляється:

- за подання до суду позовної заяви та іншої заяви, передбаченої процесуальним законодавством;
- за подання до суду апеляційної і касаційної скарг на судові рішення, заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, заяви про скасування рішення третейського суду, заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду та заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом;

- за видачу судами документів; у разі ухвалення судового рішення, передбаченого Законом «Про судовий збір».

За подання інших заяв і скарг судовий збір не сплачується. Це, зокрема:

1) заяви про перегляд Верховним Судом судового рішення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом;

2) заяви про зміну чи встановлення способу, порядку і строку виконання судового рішення;

3) заяви про поворот виконання судового рішення;

4) заяви про винесення додаткового судового рішення;

5) заяви про розірвання шлюбу з особою, визнаною в установленому законом порядку безвісно відсутньою;

6) заяви про встановлення факту каліцтва, якщо це необхідно для призначення пенсії або одержання допомоги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням;

7) заяви про встановлення факту смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;

8) заяви про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;

9) заяви про обов'язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;

10) заяви про видачу обмежувального припису;

11) позовної заяви про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду;

12) заяви, апеляційної та касаційної скарги про захист прав малолітніх чи неповнолітніх осіб у разі, якщо представництво їх інтересів у суді відповідно до закону або міжнародного договору, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, здійснюють Міністерство юстиції України, суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги та/або органи опіки та піклування або служби у справах дітей;

13) клопотання про визнання і виконання рішення іноземного суду відповідно до міжнародного договору України, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України та яким не передбачено плати під час звернення до суду, подання апеляційної та касаційної скарги у таких справах;

14) заяви про встановлення факту смерті особи, яка загинула або пропала безвісти в районах проведення воєнних дій або антитерористичних операцій та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;

15) позовної заяви у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Судовий збір може сплачуватися як у безготівковій, так і в готівковій формі виключно через установи банків чи відділення зв'язку та справляється за місцем розгляду справи. Судовий збір обчислюється у гривнях і копійках. За подання позовів, ціна яких визначається в іноземній валюті, судовий збір сплачується у гривнях з

урахуванням офіційного курсу гривні до іноземної валюти, встановленого Національним банком України на день сплати.

Документом про сплату судового збору є квитанція установи банку або відділення зв'язку, які прийняли платіж або платіжне доручення, підписане уповноваженою посадовою особою банку і скріплене печаткою установи банку з відміткою про дату виконання платіжного доручення. Документ про сплату судового збору додається до позовної заяви, апеляційних і касаційних скарг на рішення суду, до інших заяв щодо здійснення судом певних дій, за які передбачено сплату судового збору.

Розміри ставок судового збору визначаються відповідно до ст. 4 Закону № 3674-УІ і встановлюються у таких розмірах:

Ставки судового збору (станом 01.01.2024 р.)

З 1 січня 2024 року судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб (раніше — мінімальної зарплати), встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, — у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» розмір прожиткового мінімуму у 2024 році становить на одну особу в розрахунку на місяць: на 1 січня – 3028 грн. Порівняно з минулим роком збільшився на 344 грн.

Ставки судового збору встановлюються у таких розмірах:

Найменування документа і дії, за яку справляється судовий збір, та платника судового збору	Ставка судового збору	з 01.01.2024 (ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік»)	
		3028,00	
1. За подання до суду:		Мінімум	Максимум
1) позовної заяви майнового характеру, яка подана:			
юридичною особою	1,5 відсотка ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб і не більше 350 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб	3028,00	1059800,00
фізичною особою або фізичною особою — підприємцем	1 відсоток ціни позову, але не менше 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб та не більше 5 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1211,20	15140,00
2) позовної заяви немайнового характеру, яка подана:			

юридичною особою або фізичною особою — підприємцем	1 розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб	3028,00	
фізичною особою	0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1211,20	
3) позовної заяви:			
про розірвання шлюбу	0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1211,20	
про поділ майна при розірванні шлюбу	1 відсоток ціни позову, але не менше 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб та не більше 3 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1211,20	9084,00
4) заяви у справах окремого провадження; заяви про забезпечення доказів або позову; заяви про перегляд заочного рішення; заяви про скасування рішення третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу); заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу); заяви про видачу виконавчого документа на підставі рішення іноземного суду; заяви про роз'яснення судового рішення, які подано; заяви про сприяння третейському суду (міжнародному комерційному арбітражу) в отриманні доказів»; заяви про роз'яснення судового рішення, які подано:			
юридичною особою або фізичною особою — підприємцем	0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1 514	
фізичною особою	0,2 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	605,60	

4-1) заяви про видачу судового наказу	0,1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	302,80
4-2) заяви про скасування судового наказу	0,05 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	151,40
4-3) заяви про скасування тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України	0,2 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	605,60
5) позовної заяви про захист честі та гідності фізичної особи, ділової репутації фізичної або юридичної особи, а саме:		
позовної заяви немайнового характеру	0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	1211,20
позовної заяви про відшкодування моральної шкоди	1,5 відсотка ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (але не менше 3028,00 грн)	
6) апеляційної скарги на рішення суду; заяви про приєднання до апеляційної скарги на рішення суду; апеляційної скарги на судовий наказ, заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами	150 відсотків ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги	
7) касаційної скарги на рішення суду; заяви про приєднання до касаційної скарги на рішення суду	200 відсотків ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги	
8) апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду; заяви про приєднання до апеляційної чи касаційної скарги на ухвалу суду:		
юридичною особою або фізичною особою — підприємцем	1 розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб	3028,00
фізичною особою	0,2 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб	605,60

Ціна позову (ст. 176 ЦПК)

Ціна позову як один із критеріїв обчислення розміру ставок судового збору обумовлена заявленою матеріально-правовою вимогою позивача до відповідача і визначається:

- 1) у позовах про стягнення грошових коштів - сумою, яка стягується;
- 2) у позовах про визнання права власності на майно або його витребування - вартістю майна;
- 3) у позовах про стягнення аліментів - сукупністю всіх виплат, але не більше, ніж за шість місяців;
- 4) у позовах про строкові платежі і видачі - сукупністю всіх платежів або видач, але не більше ніж за три роки;
- 5) у позовах про безстрокові або довічні платежі і видачі - сукупністю платежів або видач за три роки;
- 6) у позовах про зменшення або збільшення платежів або видач - сумою, на яку зменшуються або збільшуються платежі чи видачі, але не більше ніж за один рік;
- 7) у позовах про припинення платежів або видач - сукупністю платежів або видач, що залишилися, але не більше ніж за один рік;
- 8) у позовах про розірвання договору найму (оренди) або договору найму (оренди) житла - сукупністю платежів за користування майном або житлом протягом строку, що залишається до кінця дії договору, але не більше ніж за три роки;
- 9) у позовах про право власності на нерухоме майно, що належить фізичним особам на праві приватної власності, - дійсною вартістю нерухомого майна, а на нерухоме майно, що належить юридичним особам, - не нижче його балансової вартості;
- 10) у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог, - загальною сумою всіх вимог (ст. 176 ЦПК).

Судовий збір сплачується за подання позовної заяви до суду в розмірі залежно від ціни позову, вказаної заявником.

Якщо визначена позивачем у позовній заяві ціна позову явно не відповідає дійсній вартості спірного майна або на момент пред'явлення позову встановити точну його ціну неможливо, розмір судового збору попередньо визначає суд з подальшою сплатою недоплаченої або з поверненням переплаченої суми судового збору відповідно до ціни позову, встановленої судом у процесі розгляду справи.

У разі збільшення розміру позовних вимог або пред'явлення нових вимог несплачену суму судового збору належить сплатити до звернення в суд з відповідною заявою. У разі зменшення розміру позовних вимог питання про повернення суми судового збору вирішується відповідно до закону (ч. 2-3 ст. 176 ЦПК).

З позовних заяв, що мають одночасно майновий і немайновий характер, судовий збір сплачується за ставками, встановленими для позовних заяв майнового характеру, і за ставками, встановленими для позовних заяв немайнового характеру. Так, з позовної заяви про розірвання шлюбу з одночасним поділом майна судовий збір справляється як за розірвання шлюбу, так і за поділ майна.

У випадках вибуття із справи первісного позивача і заміни його правонаступником судовий збір сплачується правонаступником, якщо збір не був сплачений первісним позивачем.

Судовий збір за подання зустрічних позовних заяв, а також із заяв про вступ у справу третіх осіб із самостійними вимогами справляється на загальних підставах.

За повторно подані позови, які раніше були залишені без розгляду, судовий збір сплачується знову на загальних підставах. При цьому, коли у зв'язку із залишенням позову без розгляду сума судового збору підлягала поверненню, але не була повернута, до повторно поданого позову додається первісний документ про сплату судового збору.

У випадках виділення судом однієї або кількох з об'єднаних позовних вимог в окреме провадження судовий збір, сплачений за подання позову, не повертається і перерахунок його розміру не здійснюється. Після роз'єднання судом позовних вимог судовий збір повторно не сплачується.

За подання позову разом кількома позивачами до одного або кількох відповідачів судовий збір обчислюється виходячи із загальної суми позову і сплачується позивачами пропорційно частці поданих кожним із них вимог окремим платіжним документом.

Виходячи із загальної суми позову судовий збір справляється у таких випадках: подання позову одним позивачем до кількох відповідачів; об'єднання суддею в одне провадження кількох однорідних позовних вимог (ст. 6 Закону № 3674-VI).

Від сплати судового збору, з метою забезпечення більш повного доступу фізичних та юридичних осіб до правосуддя, звільняються: (ст. 5 Закону про судовий збір)

- 1) позивачі - у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі;
- 2) позивачі - у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи;
- 3) позивачі - у справах про стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів чи зміну способу їх стягнення;
- 4) позивачі - у справах щодо спорів, пов'язаних з виплатою компенсації, поверненням майна, або у справах щодо спорів, пов'язаних з відшкодуванням його вартості громадянам, реабілітованим відповідно до Закону України "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні";
- 5) особи, які страждають на психічні розлади, та їх представники - у справах щодо спорів, пов'язаних з розглядом питань стосовно захисту прав і законних інтересів особи під час надання психіатричної допомоги;
- 6) позивачі - у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих внаслідок вчинення кримінального правопорушення;
- 7) громадяни, які у випадках, передбачених законодавством, звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб;
- 8) інваліди Великої Вітчизняної війни та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи;
- 9) інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недеєздатних інвалідів;
- 10) позивачі - громадяни, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- 11) виборці - у справах про уточнення списку виборців;
- 12) військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, - у справах, пов'язаних з виконанням військового обов'язку, а також під час виконання службових обов'язків;
- 13) учасники бойових дій, Герої України - у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав;
- 14) позивачі - у справах у порядку, визначеному статтею 12 Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту";
- 15) фізичні особи (крім суб'єктів підприємницької діяльності) - кредитори, які звертаються з грошовими вимогами до боржника щодо виплати заборгованості із заробітної плати, зобов'язань внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю

громадян, виплати авторської винагороди та аліментів, - після оголошення про порушення справи про банкрутство, а також після повідомлення про визнання боржника банкрутом;

15¹) органи місцевого самоврядування - за подання заяви про визнання спадщини відумерлою;

16) позивачі - за подання позовів щодо спорів, пов'язаних з наданням статусу учасника бойових дій відповідно до пунктів 19, 20 частини першої статті 6 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту";

17) засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк та до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а також особи, взяті під варту, - у справах, пов'язаних із питаннями, які вирішуються судом під час виконання вироку відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, у разі відсутності на їхніх особових рахунках коштів, достатніх для сплати судового збору.

18) Пенсійний фонд України та його органи, органи Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Фонду соціального страхування України;

19) органи виконавчої влади Автономної Республіки Крим, структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, виконавчі органи міських рад, на які покладено завдання щодо вирішення питань соціального захисту населення;

20) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, структурні підрозділи виконавчих органів міських рад міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад, на які покладені функції із здійснення контролю за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення.

Крім того суд, враховуючи майновий стан сторони, своєю ухвалою може відстрочити або розстрочити сплату судового збору на визначений строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі (ст. 136 ЦПК).

Якщо в установленій судом строк судові витрати не будуть оплачені, заява залишається без розгляду або витрати стягуються за судовим рішенням у справі у разі коли оплата судових витрат була відстрочена або розстрочена до ухвалення цього рішення.

Відповідно до ч. 2 ст. 8 Закону про судовий збір незадовільне матеріальне становище сторони також може бути підставою для зменшення судом розміру судового збору або звільнення від його сплати.

Закон допускає можливість повного чи часткового повернення судового збору в таких випадках:

- 1) зменшення розміру позовних вимог або внесення судового збору в більшому розмірі, ніж встановлено законом;
- 2) повернення заяви або скарги;
- 3) відмови у відкритті провадження у справі;
- 4) залишення заяви або скарги без розгляду (крім випадків, коли такі заяви або скарги залишені без розгляду у зв'язку з повторним неприбуттям позивача або за його клопотанням);
- 5) закриття провадження у справі (ст. 7 Закону).

Повернення сплаченої суми судового збору відбувається виключно за ухвалою суду.

У випадку зменшення розміру позовних вимог або внесення судового збору в більшому розмірі, ніж це встановлено законом, судовий збір повертається у розмірі зайво внесеної суми; в інших випадках - повністю.

Повернення сплаченої суми судового збору здійснюється в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади із забезпечення реалізації державної фінансової політики.

Відповідно до ст. 9 Закону про судовий збір, **судовий збір** сплачується за місцем розгляду справи та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України.

Суд перед відкриттям (порушенням) провадження у справі, прийняттям до розгляду заяв (скарг) перевіряє зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України.

Кошти судового збору спрямовуються на забезпечення здійснення судочинства та функціонування органів судової влади.

Витрати, пов'язані з розглядом судової справи

До витрат, пов'язаних з розглядом судової справи, згідно з ч. 3 ст. 133 ЦПК належать:

- 1) витрати на правову допомогу;
- 2) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів і проведенням судових експертиз (*витрати сторін та їх представників, пов'язані з явкою до суду*);
- 3) витрати, пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження, забезпеченням доказів;
- 4) витрати, пов'язані вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду (наприклад, з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача).

Попереднє визначення суми судових витрат

Відповідно до ст. 134 ЦПК разом з першою заявою по суті спору кожна сторона подає до суду попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які вона понесла і які очікує понести в зв'язку із розглядом справи. У разі неподання стороною попереднього розрахунку суми судових витрат суд може відмовити їй у відшкодуванні відповідних судових витрат, за винятком суми сплаченого нею судового збору.

Попередній розрахунок розміру судових витрат не обмежує сторону у доведенні іншої фактичної суми судових витрат, які підлягають розподілу між сторонами за результатами розгляду справи.

Також суд може попередньо визначити суму судових витрат (крім витрат на професійну правничу допомогу), пов'язаних з розглядом справи або певною процесуальною дією. Така попередньо визначена судом сума не обмежує суд при остаточному визначенні суми судових витрат, які підлягають розподілу між сторонами за результатами розгляду справи.

Забезпечення та попередня оплата судових витрат

Суд може зобов'язати сторони внести на депозитний рахунок суду попередньо визначену суму судових витрат, пов'язаних з розглядом справи або певною процесуальною дією, про що обов'язково постановляє ухвалу (забезпечення судових витрат).

Також суд може зобов'язати учасника справи, який заявив клопотання про виклик свідка, призначення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача, забезпечення,

витребування або огляд доказів за їх місцезнаходженням, попередньо (авансом) оплатити витрати, пов'язані з відповідною процесуальною дією. Якщо клопотання заявили декілька учасників справи, необхідну грошову суму авансом у рівних частках сплачують відповідні учасники справи, а у випадках, коли відповідна процесуальна дія здійснюється з ініціативи суду, - сторони в рівних частках.

Згідно ч. 3 ст. 135 ЦПК у разі невнесення у визначений судом строк коштів для забезпечення судових витрат або несплати у визначений судом строк відповідних сум авансом суд вправі відхилити клопотання про виклик свідка, призначення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача, забезпечення, витребування або огляд доказів та ухвалити рішення на підставі інших поданих учасниками справи доказів або скасувати раніше постановлену ухвалу про виклик свідка, призначення експертизи, залучення спеціаліста, перекладача, забезпечення, витребування доказів або огляд доказів за їх місцезнаходженням.

Як захід забезпечення судових витрат суд з урахуванням конкретних обставин справи має право, за клопотанням відповідача, зобов'язати позивача внести на депозитний рахунок суду грошову суму для забезпечення можливого відшкодування майбутніх витрат відповідача на професійну правничу допомогу та інших витрат, які має понести відповідач у зв'язку із розглядом справи (забезпечення витрат на професійну правничу допомогу). Таке забезпечення судових витрат застосовується, якщо:

1) позов має ознаки завідомо безпідставного або інші ознаки зловживання правом на позов; або

2) позивач не має зареєстрованого в установленому законом порядку місця проживання (перебування) чи місцезнаходження на території України та майна, що знаходиться на території України, в розмірі, достатньому для відшкодування судових витрат відповідача у випадку відмови у позові.

Таке забезпечення судових витрат також може бути застосоване, якщо суду надані докази того, що майновий стан позивача або його дії щодо відчуження майна чи інші дії можуть ускладнити або зробити неможливим виконання рішення суду про відшкодування судових витрат відповідача у випадку відмови у позові.

У випадку задоволення позову суд ухвалює рішення про повернення внесеної суми позивачу, а у випадку відмови у позові, закриття провадження у справі, залишення позову без розгляду - про відшкодування за її рахунок витрат відповідача повністю або частково, в порядку, передбаченому ст. 142 та 142 ЦПК. Невикористана частина внесеної позивачем суми повертається позивачу не пізніше п'яти днів з дня вирішення питань, зазначених у цій частині, про що суд постановляє ухвалу.

Витрати на правову допомогу - це витрати, пов'язані з оплатою правової допомоги, що надається адвокатом або іншим фахівцем у галузі права у цивільній справі.

Як правило, такі витрати несуть сторони, крім випадків надання безоплатної правової допомоги відповідно до Закону України "Про безоплатну правову допомогу" від 2 червня 2011 р.

Граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу встановлюється Законом України "Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах" від 20 грудня 2011 р., згідно з яким розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних справах, у яких така компенсація виплачується стороні, на користь якої ухвалено судове рішення, іншою стороною, не може перевищувати 40 відсотків прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року, за годину участі особи, яка надавала

правову допомогу, у судовому засіданні, під час вчинення окремих процесуальних дій поза судовим засіданням та під час ознайомлення з матеріалами справи в суді, що визначається у відповідному судовому рішенні (ст. 1 цього Закону).

У разі якщо сторона звільнена від оплати витрат на правову допомогу, компенсація останніх виплачується стороні, на користь якої ухвалено судове рішення і яка не є суб'єктом владних повноважень, у розмірі, що не перевищує 2,5 відсотка прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року, за годину участі особи, яка надавала правову допомогу, у судовому засіданні, під час вчинення окремих процесуальних дій поза судовим засіданням та під час ознайомлення з матеріалами справи в суді, що визначається у відповідному судовому рішенні (ст. 2 Закону).

Компенсація витрат на правову допомогу під час розгляду судами цивільних справ виплачується за рахунок державного бюджету в межах видатків, передбачених Державній судовій адміністрації України на здійснення правосуддя місцевими загальними судами.

Сума забезпечення витрат на професійну правничу допомогу визначається судом з урахуванням приписів ч. 4 ст. 137, ч. 7 ст. 139 та ч. 3 ст. 141 ЦПК, а також їх документального обґрунтування.

У разі невнесення у визначений судом строк коштів для забезпечення витрат на професійну правничу допомогу суд за клопотанням відповідача має право залишити позов без розгляду.

Витрати сторін та їх представників, пов'язані з явкою до суду, складаються з витрат, пов'язаних з переїздом до іншого населеного пункту сторін та їх представників, а також найманням житла. Такі витрати несуть сторони, але стороні, на користь якої ухвалено судове рішення, та її представникові сплачуються іншою стороною добові (при переїзді до іншого населеного пункту), які не можуть перевищувати встановлені законодавством норми відшкодування витрат на відрядження (п. 5 постанови КМУ від 27 квітня 2006 р. № 590 "Про граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з розглядом цивільних та адміністративних справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави" (далі - постанова КМУ № 590), а також компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно розміру середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять - пропорційно розміру мінімальної заробітної плати (ст. 138 ЦПК).

До витрат, пов'язаних із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів і проведенням судових експертиз, належать витрати на переїзд до іншого населеного пункту свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів, наймання ними житла, а також на проведення судових експертиз. Ці витрати несе сторона, яка заявила клопотання про виклик свідків, залучення спеціаліста, перекладача та проведення судової експертизи.

Кошти на оплату судової експертизи вносяться стороною, яка заявила клопотання про проведення експертизи. Якщо таке клопотання заявлено обома сторонами, витрати на оплату експертизи несуть обидві сторони порівну. У разі неоплати судової експертизи в установлений судом строк суд скасовує ухвалу про її призначення.

Добові (у разі переїзду до іншого населеного пункту), а також компенсація за втрачений заробіток чи відрив від звичайних занять свідкам, спеціалістам, перекладачам, експертам сплачуються стороною, не на користь якої ухвалено судове рішення. Компенсація за втрачений заробіток обчислюється пропорційно до розміру

середньомісячного заробітку, а компенсація за відрив від звичайних занять - пропорційно до розміру мінімальної заробітної плати. У такому самому порядку компенсуються витрати на оплату послуг експерта, спеціаліста, перекладача.

Якщо у справах окремого провадження виклик свідків, призначення експертизи, залучення спеціалістів здійснюються за ініціативою суду, а також у випадках звільнення від оплати судових витрат або зменшення їх розміру відповідні витрати відшкодовуються за рахунок Державного бюджету України (ст. 139 ЦПК).

Граничний розмір компенсації витрат, пов'язаних із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів і проведенням судових експертиз, встановлюється постановою КМУ. Так, оплата послуг спеціаліста чи перекладача обчислюється за кожну годину пропорційно до середньої заробітної плати особи.

Компенсація свідку, перекладачу, експерту за заробіток, втрачений у зв'язку з явкою до суду, обчислюється за кожну годину пропорційно до середньої заробітної плати особи. За відрив цих осіб від звичайних занять - пропорційно до розміру мінімальної заробітної плати особи і не може перевищувати її розмір, обчислений за фактичні години відриву від звичайних занять.

Витрати, пов'язані з проведенням судової експертизи, не можуть перевищувати нормативну вартість проведення відповідних видів судової експертизи у науководослідних установах Мін'юсту.

Витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи, несе сторона, яка заявила клопотання про вчинення цих дій. Якщо клопотання заявлено обома сторонами, - витрати несуть обидві сторони порівну (ст. 140 ЦПК).

Граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи, не можуть перевищувати 50 відсотків розміру мінімальної заробітної плати за сукупність дій, необхідних для розгляду справи.

Згідно з ст. 132 ЦПК у разі відсутності відомостей щодо зареєстрованого місця проживання (перебування), місцезнаходження чи роботи відповідача він викликається до суду за допомогою друкованих засобів масової інформації за останнім відомим місцем його проживання (перебування) на території України.

Отже, до останнього виду витрат, передбачених ч. 4 ст.133 ЦПК, належать **витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача.**

До окремого виду судових витрат відносяться витрати, пов'язані з розшуком відповідача. Статтею 132 ЦПК встановлено, що у разі коли місцеперебування відповідача в справах за позовами про стягнення аліментів або про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, невідоме, суд ухвалою оголошує його розшук. Розшук проводиться органами Національної поліції, а витрати на його проведення стягуються з відповідача в дохід держави за рішенням суду.

Порядок розподілу судових витрат між сторонами

Цивільне процесуальне законодавство встановлює правила розподілу судових витрат між сторонами залежно від того, на чию користь ухвалено судове рішення.

Стороні, на користь якої ухвалено рішення, суд присуджує з другої сторони понесені нею і документально підтверджені судові витрати. Якщо позов задоволено частково, судові витрати присуджуються позивачеві пропорційно до розміру

задоволених позовних вимог, а відповідачеві - пропорційно до тієї частини позовних вимог, у задоволенні яких позивачеві відмовлено (ч. 1 ст. 141 ЦПК).

У разі визначення при відкритті провадження у справі судового збору в розмірі меншому, ніж передбачено законом, недоплачена сума стягується в дохід держави з позивача при відмові в позові, а при задоволенні позову - з відповідача.

При повному або частковому задоволенні позову майнового характеру до кількох відповідачів судові витрати, понесені позивачем, відшкодовуються ними пропорційно розміру задоволених судом позовних вимог до кожного з відповідачів.

У випадку, коли сторону, на користь якої ухвалено рішення, звільнено від оплати судових витрат, з другої сторони стягуються судові витрати на користь осіб, що їх понесли, пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог. Якщо обидві сторони звільнені від оплати судових витрат, вони компенсуються за рахунок держави Державною судовою адміністрацією в їх фактичному розмірі, але не більше граничних розмірів компенсації таких витрат, встановлених постановою КМУ № 590. Компенсація судових витрат особам, які їх зазнали, здійснюється шляхом перерахування коштів на їх поточні рахунки в банківських установах.

При звільненні позивача, на користь якого ухвалено рішення, від сплати судового збору, він стягується з відповідача в дохід держави пропорційно до задоволеної чи відхиленої частини вимог. У разі залишення позову без задоволення, закриття провадження у справі або залишення без розгляду позову позивача, звільненого від оплати судових витрат, судові витрати, понесені відповідачем, компенсуються за рахунок держави.

У разі відмови позивача від позову понесені ним витрати відповідачем не відшкодовуються, але витрати, понесені відповідачем, за його заявою стягуються з позивача. Однак, якщо позивач не підтримує своїх вимог унаслідок задоволення їх відповідачем після пред'явлення позову, суд за заявою позивача присуджує стягнення всіх понесених ним у справі витрат з відповідача.

При укладенні мирової угоди сторони за домовленістю повинні визначитися також і щодо розподілу судових витрат. Якщо сторонами не було вирішено це питання, вважається, що кожна сторона у справі несе половину судових витрат.

В інших випадках закриття провадження у справі, а також у разі залишення заяви без розгляду відповідач має право заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи, внаслідок необґрунтованих дій позивача.

Визнання позову чи добровільне задоволення вимог відповідачем після пред'явлення позову не звільняє його від відшкодування понесених позивачем судових витрат при ухваленні рішення або при закритті провадження у справі у зв'язку з відмовою позивача від позову із зазначених мотивів.

У тому разі, коли питання про судові витрати не вирішено при ухваленні рішення, суд, що його ухвалив, вирішує це питання за заявою осіб, які беруть участь у справі, чи з власної ініціативи - ухваленням додаткового рішення. У зв'язку з цим питання про судові витрати не можуть вирішуватись іншим судом або шляхом пред'явлення позову в іншій справі.